

розвитку професійно-педагогічної рефлексії сприятиме збільшення уваги самоосвітній діяльності педагогів у міжкурсовий період.

Подальші наші дослідження плануємо спрямувати на аналіз досвіду реалізації освітньої політики в країнах Західної Європи з метою виокремлення позитивних напрацювань та розробки конкретних механізмів їх реалізації в системі післядипломної педагогічної освіти України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

2. Кузьмінський А. І. Теоретико-методологічні засади післядипломної педагогічної освіти в Україні : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / Кузьмінський Анатолій Іванович. – К., 2003. – 443 с.

3. Наказ комунального закладу вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради» «Моніторинг внутрішньої системи забезпечення якості післядипломної

педагогічної освіти» від 10.05.2018 № 140 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dano.dp.ua/uk/>.

4. Швидун В. М. Державне управління реалізацією компетентнісного підходу в системі післядипломної педагогічної освіти / В. М. Швидун // Державне управління та місцеве самоврядування. – 2013. – Вип. 3 (18). – С. 84–93.

5. Янчук С. В. Управління розвитком професійної компетентності вчителя в загальноосвітньому навчальному закладі [Електронний ресурс] / С. В. Янчук. – Режим доступу : midg.ucoz.ua/staty/pedagog/janchuk.doc.

6. Adey Ph. The Professional Development of Teachers: Practice and Theory / Philip Adey, Gwen Hewitt, John Hewitt, Nicolette Landau. – NY; Boston; Dordrecht; London; Moscow : Kluwer Academic Publishers, 2004. – 207 p.

7. Steward A. Continuing Your Professional Development in Lifelong Learning / Angela Steward. – London; NY : Continuum International Publishing Group, 2009. – 255 p.

Дата надходження до редакції: 04.09.2018 р.

УДК 378.046-021.68-048.35(477)

Світлана ТОЛОЧКО,

кандидат педагогічних наук,

докторант кафедри освіти дорослих

Навчально-наукового інституту неперервної освіти

Національного педагогічного університету

імені М. П. Драгоманова, м. Київ

МОДЕРНІЗАЦІЯ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

У статті теоретично обґрунтовано необхідність модернізації компетентностей сучасного педагога на засадах компетентнісного підходу в системі післядипломної освіти України для сталого розвитку. Представлено аналіз чинних нормативно-правових документів і педагогічної літератури, де засвідчено розробленість даного питання, однак в умовах реформування системи освіти в Україні професійна компетентність педагога потребує подальшого розвитку й модернізації.

Ключові слова: модернізація компетентнісного підходу, формування та розвиток професійної педагогічної компетентності, післядипломна освіта.

В статті теоретично обґрунтовано необхідність модернізації компетентностей сучасного педагога на основі компетентнісного підходу в системі післядипломного образования України для устойчивого развития. Представлен анализ действующих нормативно-правовых документов и педагогической литературы, в которых показана разработанность данного вопроса, однако в условиях реформирования системы образования в Украине профессиональная компетентность педагога требует дальнейшего развития и модернизации.

Ключевые слова: модернизация компетентного подхода, формирование и развитие профессиональной педагогической компетентности, последипломное образование.

The article theoretically substantiates the necessity of modernizing modern teacher's competences based on the competency approach in the system of postgraduate education of Ukraine for sustainable development. Analysis of current normative legal documents and pedagogical literature testified to the development of this issue, but in the context of reforming the educational system in Ukraine, teacher's professional competence needs further development and modernization.

Key words: *modernization of competence approach, formation and development of professional pedagogical competence, postgraduate education.*

Постановка проблеми. Чинний Закон України «Про освіту» визначає освіту дорослих як складову освіти впродовж життя, що «спрямована на реалізацію права кожної повнолітньої особи на безперервне навчання з урахуванням її особистісних потреб, пріоритетів суспільного розвитку та потреб економіки» [7]. До її складників віднесено післядипломну освіту, «професійне навчання працівників; курси перепідготовки та/або підвищення кваліфікації; безперервний професійний розвиток; будь-які інші складники, що передбачені законодавством, запропоновані суб'єктом освітньої діяльності або самостійно визначені особою» [7].

У даному Законі деталізовано, що «*післядипломна освіта* передбачає *набуття нових та вдосконалення* раніше набутих *компетентностей* на основі здобутої вищої, професійної (професійно-технічної) або фахової передвищої освіти та практичного досвіду» [7], включає спеціалізацію, перепідготовку, підвищення кваліфікації, стажування із застосуванням *компетентнісного підходу* – спрямованості навчального процесу на формування й розвиток *компетентності* особистості, значущості життєвих навичок та оцінці їх майстерності відповідно до результатів практичного застосування.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Чимало науковців досліджують проблеми компетентнісного підходу, серед яких визначимо такі основні аспекти: *компетентнісний підхід як парадигма сучасної освіти* (І. Бех, Н. Бібік, Л. Ващенко, І. Гавриш, О. Локшина, В. Луговий, О. Овчарук, О. Пометун); *компетентнісний підхід у контексті вищої освіти* (В. Бобрицька, І. Волошук, І. Драч, Н. Побірченко, Г. Сазоненко, Ж. Таланова); *компетентнісний підхід до навчання* (І. Бургун, С. Клепка, Н. Пустовіт, І. Родигіна, О. Савченко); *компетентнісний підхід до підготовки педагогів за кордоном* (Н. Авшенюк, Т. Десятов, Л. Дяченко, Н. Постригач, О. Овчарук, Л. Пуховська). Значний науковий інтерес викликають праці вчених про безперервну освіту та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів у системі післядипломної педагогічної освіти, зокрема даний напрям досліджують В. Бондар, Л. Даниленко, Г. Єльнікова, А. Кузьмінський, Л. Лук'янова, В. Маслов, Н. Ничкало, В. Олійник, Н. Протасова, Л. Пуховська, В. Пуцов, С. Сисоєва, Т. Сущенко, Т. Шамова, оскільки для означеної категорії фахівців післядипломна освіта відіграє особливу роль – змушує реагувати на інформаційні, соціальні, науково-технічні зміни задля забезпечення якісного освітнього процесу.

Доцільність даного дослідження визначається суперечностями, що виникають:

- між потребою українського суспільства у професійно компетентних педагогах, підготовлених до постійного засвоєння більш сучасного й складного

наукового матеріалу і на значно вищому рівні, та недостатністю пропонованих і надаваних вітчизняними закладами післядипломної освіти (обласними інститутами післядипломної педагогічної освіти) й структурними підрозділами закладів вищої освіти освітньо-наукових чи практичних послуг;

- між необхідністю модернізації професійної компетентності педагогів щодо виконуваної ними освітньої діяльності та недостатньою розробленістю оновленої методичної системи, яка б забезпечувала означений процес у закладах післядипломної освіти та відповідних структурних підрозділах закладів вищої освіти;

- між вимогами цифрової епохи до постаті викладача та стереотипністю його мислення й недостатнім урахуванням об'єктивних тенденцій зростаючої ролі діагностики у визначенні мети й оцінки результатів навчання, підвищенням його інтенсивності на основі використання сучасних технологій і дидактико-виховних модулів, що забезпечують їх реалізацію [20];

- між запитом здобувачів освіти на висококваліфікованих педагогічних працівників, перспективами їх розвитку та невідповідними сучасним стандартам умовами науково-педагогічної (педагогічної) діяльності, складом працівників закладів педагогічної освіти, які здебільшого не можуть забезпечити підготовку педагогів для роботи в умовах прискореної модернізації змісту освіти та методів навчання [23];

- між потребами для майбутніх поколінь мати ті ж самі ресурсні можливості, що й нинішні, та відсутністю як у самих педагогів, так і в учнів та студентів, яких вони навчають, розуміння актуального принципу сучасного людського спільного життя – *сталого розвитку*.

Загальновідомо, що соціум потребує компетентних особистостей, які завдяки критичному мисленню й відповідальності будуть здатні не лише до накопичення певної суми знань, а й уміння мислити та застосовувати їх за будь-яких обставин. Зважаючи на вищеозначене, зауважимо, що післядипломна освіта часто не дає належного навантаження для інтелектуальної, індивідуально творчої реалізації потенціалу педагогів, задоволення їхніх пізнавальних потреб і прагнення до високої розумової активності.

З огляду на наведене, доходимо висновку про актуальність питання неперервного компетентнісного розвитку педагога в післядипломній освіті для сталого розвитку в сучасних умовах реформування освіти в Україні та безупинного якісного оновлення освітніх систем у світі.

Мета статті – теоретично обґрунтувати необхідність модернізації компетентностей сучасного педагога на засадах компетентнісного підходу в системі післядипломної освіти України для сталого розвитку в чинних нормативно-правових документах і педагогічній літературі

Виклад основного матеріалу. Чинні нормативно-правові документи містять основні положення щодо реалізації компетентнісного підходу в освіті та визначення ключових компетентностей педагогів і тих, хто навчається, а саме: Закони України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII [7] та «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII [8]; Наказ МОН України «Про затвердження кваліфікаційних характеристик професій (посад) педагогічних та науково-педагогічних працівників навчальних закладів» від 01.06.2013 № 665 [16]; Національна рамка кваліфікацій від 23.11.2011 № 1341 [17].

Вимоги до впровадження компетентнісного підходу в педагогічній освіті та набору компетентностей педагогічних працівників подано і в *проекті Концепції розвитку педагогічної освіти*, що стосується модернізації освітніх програм: «упровадження компетентнісного, особистісно орієнтованого підходу в педагогічній освіті, забезпечення формування загальних (універсальних, ключових тощо) компетентностей, набуття педагогічними працівниками вмінь та досвіду формування компетентностей в учнів...» [23].

Компетентнісний підхід, як засвідчує аналіз педагогічної літератури з теми дослідження, означає *переорієнтацію* освіти в діяльнісному вимірі із процесу на результат, розгляд цього результату із погляду загрозуваності в суспільстві, забезпечення спроможності випускника школи відповідати новим запитам ринку, мати відповідний потенціал для практичного розв'язання життєвих проблем, пошуку свого «Я» у професії та соціальній структурі [3]; *ґрунтується на міждисциплінарних, інтегрованих вимогах* до результату освітньої діяльності, вимагає від учасників освітнього процесу кардинально змінювати як мету, так і вектор змісту вищої освіти: від передання знань і вмінь предметного змісту до формування розвиненої особистості із життєвими та професійними компетентностями [2]; *сприяє формуванню* в майбутніх учителів ряду взаємопов'язаних ключових компетентностей [6]; *передбачає застосування* принципово нової методології до організації змістової та процесуальної сторін вищої освіти, створення нової моделі освіти, яка регулює саморозвиток студентів, викладачів, усієї системи вищої освіти» [22]; *забезпечує формування й розвиток* в учнів і студентів *здатності практично діяти* та творчо застосовувати *набуті знання і досвід* у різних ситуаціях, *потребує трансформації змісту освіти*, перетворення його з моделі, яка існує об'єктивно, для «всіх» майбутніх фахівців навчального процесу, на суб'єктивні надбання окремого студента, які можна оцінити [12].

У реаліях сучасної української системи освіти та в умовах фахової підготовки спеціалістів компетентнісний підхід дає змогу: перейти у професійній освіті від його орієнтації на відтворення знань до їх застосування у більш досконалішій формі; «зняти» диктат об'єкта (предмета) праці; покласти в основу стратегії освіти підвищення гнучкості її форм і методів на користь розширення можливості працевлаштування випускників закладів вищої освіти і їх здатності виконувати розширений обсяг функцій і завдань; забезпечити пріоритет *міждисциплінарно-інтегрованих* вимог до результату освітнього процесу; пов'язати більш тісно мету освіти майбутніх фахівців із ситуаціями їх самореалізації у світі професійної праці; орієнтувати людську діяльність на нескінченну розмаїтість професійних і життєвих ситуацій [19].

Для розкриття проблеми модернізації компетентнісного підходу в системі післядипломної педагогічної освіти важливим є розгляд поняття «професійна компетентність педагогів». Дане питання – *формування й розвиток професійної компетентності вчителів, викладачів* – вивчали такі українські науковці, як Б. Андрієвський [1], О. Дубасенюк [6], Л. Карпова [9], В. Лозова [13], Н. Ничкало [18], О. Овчарук [19], В. Олійник [20] та ін.

Передусім проаналізуємо висхідну градацію тлумачення терміна «компетентність» у чинних нормативно-правових документах послідовно за роками.

Так, *Національна рамка кваліфікацій* (2011) трактує *компетентність* як «здатність особи

до виконання певного виду діяльності, що виражається через знання, розуміння, вміння, цінності, інші особисті якості» [17].

У *Кваліфікаційних характеристиках професій (посад) педагогічних та науково-педагогічних працівників навчальних закладів* (2013) відображено їхні *компетентності*, під якими розуміють *якість дій працівника*, що забезпечують адекватне та ефективне вирішення професійно важливих предметних завдань, що мають проблемний характер, а також *готовність нести відповідальність за свої дії* [16].

Закон України «Про вищу освіту» (2014) подає таке визначення *компетентності*: «Динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти» [8].

Закон України «Про освіту» (2017) тлумачить *компетентність* як «динамічну комбінацію знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та подальшу навчальну діяльність» [7].

Таким чином, даний аналіз дефініції терміна «компетентність» ілюструє його висхідне змістово-понятійно-структурне зростання, поступову модернізацію, яку надаємо за визначеним алгоритмом: «здатність особи» → «якість дій працівника та готовність нести відповідальність за свої дії» → «комбінація знань, умінь і навичок, способів мислення, якостей та цінностей» → «комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей».

У межах даного дослідження актуалізуємо поняття «професійна педагогічна компетентність (особистісно-професійна, професійна компетентність педагога)» та її структури, звернувшись до педагогічної літератури й чинних нормативно-правових документів, що стосуються *педагогічних і науково-педагогічних працівників*.

Аналіз джерел уможливив таке конкретно деталізоване означення дефініції терміна «професійна педагогічна компетентність» – це *інтегральне утворення*, що репрезентоване системою теоретичних знань, практичних умінь, соціально значущих і професійно важливих якостей особистості, сформованої мотиваційно-ціннісної сфери та набутого досвіду, діалектичний взаємозв'язок яких забезпечує результативність його професійної педагогічної діяльності [21]; *сукупність* загальнопедагогічних, загальнокультурних і комунікативних умінь та інтегративних якостей особистості фахівця, спроможного аксіологічно, педагогічно, психологічно, методично та управлінськи доцільно організувати свою професійну діяльність, спрямовану не лише на виховання та навчання, а й на власний саморозвиток [4]; джерелом має різні сфери культури (духовної, громадської, соціальної, педагогічної, управлінської, правової, етичної, екологічної тощо), вимагає значного інтелектуального розвитку та включає аналітичні, комунікативні, прогностичні, розумові процеси [13].

Чимало досліджень науковців стосувалося компетентності *викладачів вищої школи*. Зважаючи на це, здійснений аналіз дає змогу окреслити їхні відмінні (індивідуальні) ознаки порівняно з вимогами до компетентності *педагогічних працівників* (осіб, які за основним місцем роботи в закладах вищої освіти провадять навчальну, методичну й організаційну діяльність [8]).

Окрім наведених вище, до сформованості й подальшого розвитку компетентності *науково-педагогічних працівників* (осіб, які за основним місцем роботи у закладах вищої освіти провадять навчальну, методичну, наукову (науково-технічну, мистецьку) та організаційну діяльність [7]) ставляться вимоги наявності таких якостей: «високий рівень його *теоретико-методологічної, психолого-педагогічної, методичної і практичної* підготовки, стійке бажання до постійного самовдосконалення власного педагогічного професіоналізму» [1, с. 174]; «формування ... світоглядних і науково-професійних поглядів, педагогічної творчості та майстерності, визначають успішність *науково-педагогічної* діяльності, здатність до самореалізації, саморозвитку та самовдосконалення впродовж усього життя» [24, с. 15]. Як бачимо, поряд із належним проведенням освітнього процесу акцент робиться на наукову, науково-технічну та інноваційну діяльність науково-педагогічних працівників.

Професійна педагогічна компетентність, як і будь-який інший процес, має певні фази (стадії): початок, перебіг (екстенсивний або інтенсивний розвиток, стагнація, деградація тощо), закінчення. Процесуальний аспект вивчення феномену педагогічної компетентності базується на виділенні його часових характеристик: тривалості та стійкості фаз. Необхідно зазначити, що процесуальний аспект професійної компетентності, як і його змістовні аспекти, розглядається в різних наукових підходах з різною специфікою. Так, якщо в дослідженнях Е. Зеєра, Л. Мітіної, Є. Рогова, Д. Супера та інших педагогічна компетентність у своєму розвитку проходить стадії від «початкового» до «післякомпетентності» (за А. Марковою), то в працях сучасних представників акмеології (А. Деркача, В. Зазикіна та інших) процеси розвитку педагогічної компетентності мають лише прогресивний характер: якщо фахівець опанує професійну компетентність, тобто стане професіоналом – суб'єктом професійної діяльності, який має високі показники професіоналізму особистості й діяльності, самоефективності, який постійно прагне до саморозвитку та самовдосконалення, спрямований на особистісні й професійні досягнення, то його особистісно-професійний розвиток буде тільки підвищуватися, і цей процес буде відбуватися постійно [18].

У наших попередніх дослідженнях було доведено необхідність створення неперервної системи навчання «викладачів вищих аграрних навчальних закладів, яка б включала допрофесійну (допрофільну) підготовку, навчання на педагогічному факультеті та професійну освіту» [26, с. 127], а також зазначено вимоги до покращення допрофесійної підготовки

студентів через організацію та здійснення спільної роботи «педагогічного колективу, зокрема викладачів психолого-педагогічних дисциплін, із педагогічними кафедрами аграрних університетів, розробляти й упроваджувати авторські програми із профільних дисциплін і спецкурсів, спільні наукові дослідження та конференції. Таким чином, допрофесійна підготовка студентів-аграрників-педагогів повинна стати найважливішим моментом кадрової політики навчального закладу як ланка неперервної професійної освітньої системи» [26, с. 129].

Концепція розвитку педагогічної освіти репрезентує оновлену точку зору щодо стадій, які має проходити педагог у своєму професійному розвитку: «На континуумі навчання педагогічного працівника впродовж життя виділяють три основні етапи: відправну формальну освіту; початок професійної діяльності – педагогічну інтернатуру, яка повинна супроводжуватися комплексом спеціальних заходів сприяння входженню працівника в професію; безперервний професійний розвиток» [23].

Зі сказаного вище випливає, що професійна *педагогічна компетентність* є цілісною інтегративною особистісною характеристикою викладача, адже передбачає безперервне становлення педагогічного, науково-педагогічного працівника, який спроможний аналізувати сучасні тенденції розвитку освіти й науки, провадити освітню діяльність випереджального характеру, бути об'єктом і провідником позитивних змін, мати високі показники інтелектуального розвитку й емоційного інтелекту.

Вивчення досвіду європейських країн, що реалізують компетентнісний підхід в освіті, дає змогу визначити певну систему компетентностей на різних рівнях змісту: надпредметні («транспредметні»), «міжпредметні») – ключові (базові) компетентності, що становлять основу освітнього процесу; загальнопредметні – як результат вивчення того чи іншого предмета/освітньої галузі; спеціально-предметні – як результат вивчення певного предмета протягом певного часу або ступеня навчання. Причому визначають і рівень підготовки, тобто рівень засвоєння компетентності: максимально можливий і достатній та необхідний («мінімальна компетентність») [10].

Для здійснення змістово-структурного аналізу визначення ключових компетенцій педагогів скористаємося узагальноною класифікацією О. Овчарук [19], які дослідниця розподілила за трьома основними блоками (групами компетентностей): соціальні, мотиваційні та функціональні компетентності. Ці групи представлено нами в *таблиці 1* [19].

Таблиця 1

Ключові групи компетентностей

Соціальні компетентності	Мотиваційні компетентності	Функціональні компетентності
- здатність до співпраці; - уміння розв'язувати проблеми в різних життєвих ситуаціях; - навички взаєморозуміння; - активна участь у житті суспільства; - соціальні й громадянські цінності та вміння; - комунікативні навички; - мобільність (у різних соціальних умовах); - уміння визначати особисті ролі в суспільстві тощо	- здатність до навчання; - винахідливість; - навички адаптуватися та бути мобільним; - уміння досягати успіху в житті; - бажання змінити життя на краще; - інтереси та внутрішня мотивація; - особисті практичні здібності; - уміння робити власний вибір та встановлювати особисті цілі тощо	- лінгвістична компетентність; - технічна та наукова компетентність; - уміння оперувати знаннями в житті та навчанні; - уміння використовувати джерела інформації для власного розвитку; - уміння використовувати ІКТ тощо

Узагальнення міркувань учених і дослідників науковець М. Войцехівський подає у вигляді схеми (див. рис. 1.), що, на думку автора, характеризує структуру професійної компетентності педагога (ПКП),

яка складається з п'яти складових (ціннісна, методологічна, психолого-педагогічна, комунікативна, управлінська), кожна з яких характеризується трьома компонентами (когнітивна, операційно-технологічна, особистісна) [4].

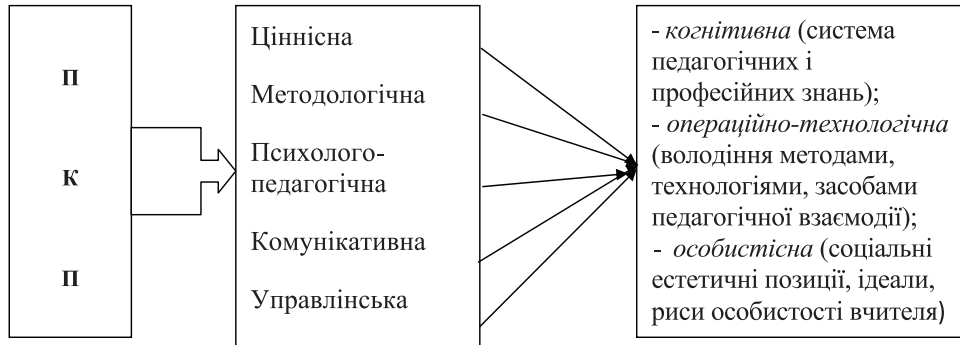

Рис. 1. Структура професійної компетентності педагога

Із метою аналізу вимог до компетентностей педагогічних і науково-педагогічних працівників порівняємо погляди науковців. Так, структуру професійної компетентності вчителя (педагогічного працівника) Л. Лузан розглядає в ієрархії:

- базові компетентності (фахова, соціальна, загальнокультурна, здоров'язберігаюча, громадянська, інформаційна);
- загальнофахові (когнітивні, діяльнісні, соціально-особистісні);
- спеціально-фахові (комунікативна, літературознавча, інформаційно-комунікаційна) [14].

Для аналізу структури професійної компетентності викладачів вищої школи (науково-педагогічних працівників) звернемося до наукового дослідження Л. Карпової, яка подає перелік видів, виділяючи їх за:

- мотиваційною сферою: особистісно-мотиваційна, загальнокультурна, соціальна;
- предметно-практичною сферою: методологічна, практично-діяльнісна, дидактично-методична, спеціально-наукова, економіко-правова, валеологічна, інформаційна, управлінська, комунікативна;

- сферою саморегуляції: аутокомпетентність і психологічна компетентність [9].

Необхідними характеристиками викладача вищої школи, на думку В. Олійника, є: професійна компетентність на рівні європейських і світових стандартів, мобільність, конкурентоспроможність, творчість і відповідальність, гнучке, незалежне і критичне мислення, володіння іноземними мовами, новими інформаційними технологіями, здатність до діяльності в умовах невизначеності та змін, орієнтованість на ефективну самоосвіту, самовдосконалення впродовж життя [20].

Дослідниця Г. Єльнікова визначила компетентнісні характеристики викладача закладу вищої освіти та оформила їх у відповідну модель за блоками (див. табл. 2): базові компетентності (фахова, соціальна, загальнокультурна, здоров'язбережувальна, громадянська, інформаційна); загальнофахові (когнітивні, функціональні, особисті); спеціально-фахові (специфічні для кожної категорії науково-педагогічних працівників: когнітивні (предметні), функціонально-специфічні, особистісно-специфічні) [25].

Таблиця 2

Компетентнісна модель науково-педагогічного працівника

Науково-педагогічний працівник			
№ з/п	Базові компетентності, які визначаються компетенціями	Загальнофахові компетентності	Спеціально-фахові компетентності
		визначаються компетенціями:	
1.	Фахова	когнітивні	специфічні для кожної категорії науково-педагогічних працівників: - когнітивні (предметні); - функціонально-специфічні; - особистісно-специфічні
2.	Соціальна	функціональні	
3.	Загальнокультурна	особисті	
4.	Здоров'язбережувальна		
5.	Громадянська		
6.	Інформаційна		

Безперечно, в сучасних умовах реформування системи освіти в Україні вважаємо життєво необхідним створення галузевої системи кваліфікацій, що передбачає розроблення галузевих рамок кваліфікацій; професійних стандартів; кодексу етики педагогічного працівника; стандартів вищої та фахової передвищої освіти за спеціальностями галузі знань 01 «освіта/педагогіка» та за спеціальністю іншої галузі знань, для яких можливе присвоєння професійної кваліфікації

педагогічного працівника [23]; «на державному рівні розробити стандарти вищої освіти за окремими напрямами підготовки фахівців вищої кваліфікації відповідно до освітньо-кваліфікаційних рівнів: молодший спеціаліст, бакалавр, спеціаліст, магістр; на ієрархічній компетентнісній основі: ключові компетентності; професійно-кваліфікаційні компетентності; загальнопредметні компетентності; міжпредметні компетентності; предметні компетентності» [15].

Учений О. Малихін вважає, що сукупність представлених груп компетентностей забезпечить розуміння *професійної компетентності* (як компетентності найвищого ієрархічного рівня) фахівця вищої кваліфікації відповідно до напрямку підготовки та галузі господарства. Науковець виділяє такі ключові компетентності *сучасного педагога* як складові його професійно-педагогічної компетентності: психолого-педагогічну; фахово-предметну; методологічну; методичну; самоосвітню [15].

Питання стану сформованості та подальшого розвитку професійної компетентності в умовах реформування системи освіти в Україні, зокрема імплементація 2018 року проекту Концепції «Нова українська школа», активізує широке обговорення освітянською спільнотою питання модернізації компетентнісного підходу через визначення ключових (базових, основних) компетентностей педагогів. Оприлюднена Типова освітня програма організації і проведення підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладами післядипломної педагогічної освіти подає профілі *базових компетентностей учителів початкової школи*: професійно-педагогічна компетентність, соціально-громадянська компетентність, загальнокультурна компетентність, мовно-комунікативна компетентність, психологічно-фасилітативна компетентність, підприємницька компетентність, інформаційно-цифрова компетентність.

Аналіз інформаційних сайтів вітчизняних закладів післядипломної освіти (обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти) та структурних підрозділів закладів вищої освіти засвідчив проведення ними низки різноманітних заходів, спрямованих на розвиток професійної компетентності у педагогів: наукових семінарів і практичних тренінгів, педагогічних майстерень і модернізованих курсів підвищення кваліфікації, проектів професійного розвитку і майстер-класів, шкіль-семінарів, педрад-тренінгів, ділових ігор з елементами тренінгу, вебінарів тощо.

На необхідність кардинальних змін в освіті, зокрема й післядипломній, указують і в профільному міністерстві. «Є низка компетентностей, від яких залежить успішність людини в наш час, – стверджує Л. Гриневич. – Це громадянська, соціальна компетентність, уміння спілкуватися з людьми, збереження власного здоров'я, навички володіти своїм емоційним станом, культурна компетентність, уміння навчатися впродовж життя й критичне мислення, підприємливість та інноваційність. Маємо перейти від вертикальної, авторитарної педагогіки до горизонтальної – взаємодії між батьками, учителями й учнями, тобто до педагогіки партнерства. Це одне з найскладніших завдань. Воно впирається не лише в те, щоб навчити педагога нових технологій, а й у зміну його свідомості. Саме тут може бути джерело найбільшого опору освітній реформі. Наше гасло дуже просте: ми маємо перетворити українську школу на школу для сучасного життя» [5].

З огляду на вищезначені дослідження, присвячені використанню компетентнісного підходу до підготовки педагогічних і науково-педагогічних працівників, можемо виокремити ті напрями, за якими відбувається його поступова реалізація та модернізація, а також подальший розвиток у системі післядипломної педагогічної освіти [1-4; 6; 10-12; 15; 19-21; 25]:

- широке впровадження у зміст навчальних дисциплін закладів вищої освіти передових вітчизняних і зарубіжних наукових розробок;

- розширення цільової підготовки майбутніх фахівців на замовлення конкретних суб'єктів (підприємств, організацій) із можливістю вибору дисциплін, які вивчаються;

- упровадження інноваційних форм диференціації навчального процесу та методик викладання, доповнення традиційної освіти практичною підготовкою (дуальна форма здобуття освіти), змішаного, перевернутого навчання, STEM-освіти тощо;

- розвиток готовності педагогічних і науково-педагогічних працівників до активних змін щодо подолання їх вузькоспеціалізованого спрямування, формування власної навчальної траєкторії, оцінювання результатів навчання, реалізації концепції навчання впродовж життя;

- залучення досвідчених закордонних фахівців до викладання й організації міжнародного обміну студентами під час їх навчання;

- системне й широке впровадження цифрових технологій в освітнє середовище, формування у педагогів та тих, хто навчається, нових компетентностей (цифрових, ІКТ- та ІК-компетентностей), використання сучасного мультимедійного забезпечення;

- створення сучасного освітнього середовища, яке забезпечить необхідні умови, засоби й технології для навчання учнів, освітян, батьків не лише в приміщенні навчального закладу;

- організація та проведення підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладами післядипломної педагогічної освіти, які повинні залучати на основі цивільно-правових угод до виконання відповідної програми чи її окремих освітніх компонентів (модулів) тренерів, юридичних та фізичних осіб – підприємців для підвищення кваліфікації педагогічних працівників;

- розроблення системи для оцінювання педагогів, певної HR-програми для відбору викладачів закладів освіти (в реаліях сучасного освітнього ринку – спрямування людських енергій, залучення до управління закладом освіти; правильна оцінка здібностей та потенціалу здобувачів, уміння аналізувати та прогнозувати розвиток конкретного професіонала, підбір найкращого сценарію професійного розвитку, відповідне навчання, підтримка загального комфортного клімату в закладі освіти);

- розвиток готовності науково-педагогічного персоналу закладів післядипломної освіти до запровадження інноваційної системи для навчання й оцінювання викладачів, програм для відбору педагогів навчальних закладів, створення гнучкої, індивідуально спрямованої системи післядипломної освіти;

- підготовка успішних менеджерів освіти (керівників закладів), котрі зобов'язані демонструвати стійкі навички використання інформаційних технологій, критичного мислення, стратегічного планування і здатність гнучко реагувати на зміни потреб суспільства.

Висновки. Результати аналізу теоретичного обґрунтування необхідності модернізації компетентностей сучасного педагога на засадах компетентнісного підходу в системі післядипломної освіти України для сталого розвитку в педагогічній літературі та чинних нормативно-правових документах засвідчують, що категорія компетентності є міждисциплінарною, інтегральною та розглядається в рамках філософських, соціологічних, психологічних, педагогічних, методологічних, аксіологічних та акмеологічних досліджень.

При цьому професійна педагогічна компетентність виступає як сукупність загальнопедагогічних, загальнокультурних і комунікативних умінь та інтегративних якостей особистості фахівця, світоглядних і науково-професійних поглядів, педагогічної творчості та майстерності, які визначають успішність освітньої діяльності, здатність до самореалізації, саморозвитку й самовдосконалення впродовж усього життя; стійка соціальна й освітня цінність, зміст якої динамічно залежить від вимог соціальної ситуації в країні в умовах реформування в ній системи освіти.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі пов'язуємо з аналізом вимог до професійної компетентності викладачів, які здійснюють психолого-педагогічну й методичну підготовку педагогів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрієвський Б. М. Інтегрована характеристика професійної компетентності викладача вищої школи [Електронний ресурс] / Б. М. Андрієвський. – Режим доступу : http://ps.stateuniversity.ks.ua/file/issue_44/37.pdf.
2. Бедь В. Компетентнісний підхід у процесі модернізації ВНЗ. Освіта регіону [Електронний ресурс] / В. Бедь. – Режим доступу : <http://social-science.com.ua/article/691>.
3. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування / Н. М. Бібік // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / за заг. ред. О. В. Овчарук. – К., 2004. – С. 47–52.
4. Войцехівський М. Ф. Розвиток професійної компетентності педагога в умовах інноваційних змін у системі післядипломної педагогічної освіти. Інноваційна діяльність педагога в умовах реформування шкільної освіти : матеріали Всеукраїнської наук.-практ. інтернет-конференції (20-23 квітня 2015 р.) [Електронний ресурс] / М. Ф. Войцехівський. – Режим доступу : <http://conf.kubg.edu.ua/index.php/courses/idpurso/index-#.WBYanNKLTIV>.
5. Гриневич Л. Освіта як безпека. Які зміни чекають на вчителів та учнів [Електронний ресурс] / Л. Гриневич. – Режим доступу : <http://tyzhden.ua/Society/207223>.
6. Дубасенюк О. А. Компетентнісний підхід у професійній підготовці вчителя / О. А. Дубасенюк // Формування естетичної компетентності особистості засобами народознавства : зб. наук. праць молодих дослідників / [за заг. ред. О. С. Березюк, Л. О. Глазунової]. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2010. – С. 10–16.
7. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
8. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
9. Карпова Л. Г. Формування професійної компетентності вчителя загальноосвітньої школи : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Карпова Лариса Георгіївна. – Х., 2003. – 295 с.
10. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : [моногр.] / Н. М. Бібік, Л. С. Ващенко, О. І. Локшина та ін. ; [за заг. ред. О. В. Овчарук]. – К. : К.І.С., 2004. – 112 с. – (Серія «Бібліотека з освітньої політики»).
11. Компетентнісний підхід до підготовки педагогів у зарубіжних країнах: теорія та практика : монографія / [Н. М. Авшенюк, Т. М. Десятов, Л. М. Дяченко та ін.]. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. – 280 с.
12. Компетентнісний підхід у професійній підготовці майбутніх учителів технологій : колективна моногр. / авт. кол. : А. М. Гедзик, О. М. Коберник, С. І. Ткачук [та ін.]. – Умань : Видавець Сочінський М. М., 2017. – 280 с.
13. Лозова В. І. Формування педагогічної компетентності викладачів вищих навчальних закладів освіти / В. І. Лозова // Педагогічна підготовка викладачів ВНЗ : матеріали міжвузівської науково-практичної конференції. – Харків : ОВС, 2002. – С. 3–8.
14. Лузан Л. О. Управління розвитком професійної компетентності вчителів філологічних дисциплін у закладах післядипломної освіти : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.06 / Л. О. Лузан. – К., 2013. – 199 с.
15. Малихін О. В. Ієрархія компетентностей сучасного педагога [Електронний ресурс] / О. В. Малихін // Збірник матеріалів Міжнародної наукової конференції «1025-річчя історії освіти в Україні: традиції, сучасність та перспективи». – К., 2014. – Режим доступу : https://www.researchgate.net/publication/322082964_IERARHIA-KOMPETENTNOSTEJ_SUCASNOGO_PEDAGOGA.
16. Наказ МОН України «Про затвердження кваліфікаційних характеристик професій (посад) педагогічних та науково-педагогічних працівників навчальних закладів від 01.06.2013 № 665 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://old.mon.gov.ua/about-ministry/normative/1672->
17. Національна рамка кваліфікацій від 23.11.2011 № 1341 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF/-paran12#n12>.
18. Ничкало Н. Г. Педагог професійної школи : зб. наук. праць / Н. Г. Ничкало; редкол. : Н. Г. Ничкало, І. А. Зязюн, О. І. Щербак ; упоряд. Н. Г. Ничкало, О. І. Щербак. – К. : Наук. світ, 2001. – Вип. 1. – 346 с.
19. Овчарук О. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти / О. Овчарук // Стратегія реформування освіти в Україні. – К. : К.І.С., 2003. – С. 13–42.
20. Олійник В. В. Професійне удосконалення науково-педагогічних працівників: проблеми та шляхи вирішення / В. В. Олійник // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти. – 2010. – С. 88–97.
21. Онаць О. М. Управління розвитком професійної компетентності молодого вчителя загальноосвітнього навчального закладу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / Онаць Олена Миколаївна. – К., 2006. – 24 с.
22. Петрук В. А. Теоретико-методичні засади формування базових професійних компетенцій у майбутніх фахівців технічних спеціальностей : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : 13.00.04 / Петрук Віра Андріївна. – К., 2008. – 40 с.
23. Концепція розвитку педагогічної освіти від 16 липня 2018 р. № 776 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-konceptsiyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti>.
24. Соколова І. Професійна компетентність вчителя : проблема структури та змісту / І. Соколова // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – 2004. – Вип. 1. – С. 8–16.

25. Теоретичні та методичні засади управління підготовкою фахівців з педагогіки вищої школи на основі компетентнісного підходу в межах європейської кредитно-трансферної системи організації навчального процесу : монографія / З. В. Рябова, І. І. Драч, Н. О. Приходькіна [та ін.]. – К. : ТОВ «Альфа-Реклама», 2014. – 338 с.

26. Толочко С. В. Формування методичної компетентності викладачів спеціальних дисциплін вищих аграрних навчальних закладів [Текст]: дис. ... канд. пед. наук / Толочко Світлана Вікторівна. – К., 2012. – 309 с.

Дата надходження до редакції: 09.08.2018 р.

УДК 377

Віктор ДЕМ'ЯНИЮК,
директор Рівненського
економіко-технологічного коледжу
Національного університету водного господарства
та природокористування,
заслужений працівник освіти України

ПРОФЕСІЙНО-ЦІННІСНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У КОНТЕКСТІ МОДЕРНІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

У роботі окреслено зміст феномену професійної підготовки як специфічної системи. Доведено, що професійна підготовка повинна включати не лише суто професійну, вузькоспеціальну підготовку, а й її ціннісну складову, спрямовану на становлення духовно багатой, інтелектуально розвиненої, зрілої в етичному та ціннісному плані особистості, здатної адекватно та ефективно реагувати на життєві виклики. Особливу увагу звернено на професійно-ціннісну підготовку, розкрито та проаналізовано її зміст і завдання.

Ключові слова: професійна підготовка, професійно-ціннісна підготовка, аксіологія, педагогіка.

В работе обозначено содержание феномена профессиональной подготовки как специфической системы. Доказано, что профессиональная подготовка должна включать не только сугубо профессиональную, узкоспециальную подготовку, но и ее ценностную составляющую, направленную на становление духовно богатой, интеллектуально развитой, зрелой в этическом и ценностном плане личности, способной адекватно и эффективно реагировать на жизненные вызовы. Особое внимание обращено на профессионально-ценностную подготовку, раскрыты и проанализированы ее содержание и задачи.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, профессионально-ценностная подготовка, аксиология, педагогика.

The article deals with the phenomenon of professional training as a specific system. It has been proved that professional training should consist not only from professional and highly specialized training, but also include value component, that aimed on the development of a spiritually, intellectually, ethical mature and value-based personality, that is capable to respond adequately and effectively to life

challenges. Special attention drawn to professional-value training, revealed and analyzed its tasks and contents.

Key words: professional training, professional-value training, axiology, pedagogy.

Постановка проблеми. Визначальним показником професійної готовності випускника закладу вищої освіти до діяльності за фахом є не лише наявність професійних знань, а й сформованість ціннісно-сміслової сфери. Таким чином, метою навчального процесу є формування професійних компетентностей, що інтегрують у собі як когнітивні та технологічні складові, так і мотиваційні, етичні, аксіологічні, соціальні та поведінкові. Зважаючи на це, професійно-ціннісна підготовка майбутніх фахівців має принципове значення та посідає особливе місце в системі професійної підготовки майбутніх фахівців, зокрема й економіко-технологічного напрямку. Увага до теми професійної підготовки насамперед обумовлена необхідністю перебудови національної системи освіти, що ставить перед собою важливі завдання як ідеологічного, так і практичного характеру.

Мета даної розвідки – окреслити сучасне бачення професійної підготовки; проаналізувати місце та освітньо-виховне значення професійно-ціннісної підготовки.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Проблематика професійної підготовки широко представлена в сучасній педагогічній літературі, зокрема вона є предметом пошуків як українських, так і зарубіжних науковців (О. Андрусь, В. Андрущенко, І. Бех, Л. Воденникова, Н. Грищенко, Р. Гуревич, К. Дубич, В. Кремень, Н. Побірченко, О. Федорова, М. Яницький та ін.). Залучення теоретичних і практичних досліджень представлених вище авторів ми розглядаємо як методологічне підґрунтя осмислення проблематики професійної підготовки, перш за все її аксіологічний аспект.